

```
{  "@context": "https://schema.org",  "@type": "ScholarlyArticle",  "@id": "https://theologygateway.info/articles/152-three-development-in-ecclesiology",  "headline": "Текстология на Стария Завет. Особенности на Септуагинта и Мазоретския текст",  "alternativeHeadline": "Old Testament Textology: Peculiarities of the Septuagint (LXX) and the Masoretic Text",  "author": {    "@type": "Person",    "name": "Драгомир Радулов"  },  "publisher": {    "@type": "Organization",    "name": "Theology Gateway",    "url": "https://theologygateway.info"  },  "datePublished": "2025",  "isPartOf": {    "@type": "CreativeWork",    "name": "Initiative for Spiritual Development \"St. John Chrysostom\"",    "publisher": {      "@type": "Organization",      "name": "Holy Trinity Christian Church",      "location": {        "@type": "Place",        "name": "Sofia, Bulgaria"      }    },    "url": "https://theologygateway.info/articles/[ARTICLE-ID]",    "description": "Тази лекция представя въведение в старозаветната текстология, като разглежда двете основни текстови традиции, върху които се основават съвременните библейски преводи: Мазоретския текст и Септуагинта (LXX). Изследването проследява развитието на Мазоретския текст, неговото стандартизиране от еврейските книжници между VI и X век сл. Хр., основните му кодекси и системите за вокализация и акцентирание. Лекцията разглежда Септуагинта като свидетел на по-ранна еврейска текстова традиция, както и значението на Кумранските ръкописи за разбирането на многообразието на текстовите форми в периода на Втория храм. Чрез анализ на текстови варианти в книги като Йеремиа, Йезекиил и 1 Царе изследването показва ролята на различните текстови свидетели за възстановяване на най-ранната достъпна форма на библейския текст.",    "keywords": [      "Текстология на Стария Завет",      "Мазоретски текст",      "Септуагинта",      "LXX",      "Библейска текстова критика",      "Кумрански ръкописи",      "Мъртво море",      "Стар Завет",      "Канон",      "Вокализация",      "Текстови варианти",      "Мазоретска традиция",      "Masoretic Text",      "Septuagint",      "Textual Criticism",      "Dead Sea Scrolls",      "Qumran"    ],    "inLanguage": "bg",    "about": [      {        "@type": "Thing",        "name": "Старозаветна текстология"      },      {        "@type": "Thing",        "name": "Септуагинта"      },      {        "@type": "Thing",        "name": "Мазоретски текст"      },      {        "@type": "Thing",        "name": "Библейска критика"      }    ],    "articleSection": "Библейски изследвания",    "learningResourceType": "Academic lecture",    "educationalLevel": "Higher education"  }
```

Автор: Драгомир Радулов

Abstract: Dragomir Radulov, *Old Testament Textology: Peculiarities of the Septuagint (LXX) and the Masoretic Text [lecture]*. Initiative for Spiritual development "St. John Chrysostom". Sofia: Holy Trinity Christian Church, 2025.

This lecture provides a comprehensive introduction to Old Testament textual criticism, examining the two primary textual traditions that underpin modern translations: the Masoretic Text and the Septuagint (LXX). The study traces the development of the Masoretic Text from its standardization by Jewish scribes between the sixth and tenth centuries CE, through its major codices (Leningrad, Aleppo, Cairo, and Sassoon), to its vocalization and accentuation systems that serve as interpretive keys. The Septuagint, the Greek translation begun in the third century BCE in Alexandria, is presented as a crucial witness to an earlier Hebrew textual tradition, predating the extant Masoretic codices by over a millennium. Through analysis of the Dead Sea Scrolls discoveries at Qumran, the article demonstrates that multiple textual traditions coexisted in Second Temple Judaism, with the Masoretic Text representing one among several, yet

proving remarkably consistent with earlier witnesses. The study examines significant textual variants, including Jeremiah's shorter Septuagint text, the interpretive divergence in Ezekiel 28:4, the textual confusion in 1 Samuel 1:24, and the fuller reading of 1 Samuel 14:41 preserved in the Greek. The article concludes that while the Masoretic Text serves as the primary textual basis, the Septuagint and Qumran scrolls provide invaluable corrective and supplementary witness, enabling scholars to approximate the original text with greater confidence and to understand the rich history of biblical transmission. Keywords: Masoretic Text, Septuagint, Textual criticism, Dead Sea Scrolls, Qumran, Old Testament, Canon, Vocalization, Canticillation, Textual variants

```
.video-wrapper { width: 90%; max-width: 56em; /* optional cap (~896px at 16px base) */ margin: 0 auto; /* center horizontally */ aspect-ratio: 16 / 9; } .video-wrapper iframe { margin: 1em; width: 100%; height: 100%; border: 0; }
```

Въведение

Реформацията поставя Божието слово като върховен авторитет, над всяка човешка институция и традиция. Този принцип, изразен ясно от Калвин, изисква от християните задълбочено изучаване на Писанието и прилагането му в живота. Възниква необходимостта от сериозно изследване на библиейския текст – не само на повърхностното му значение, но и на дълбочината, която често остава скрита. Както казва апостол Павел в Ефесяни 3:18, за да разберем широчината, дължината, височината и дълбочината на Божията истина, са нужни усилия и сила. Истината, подобно на скрито съкровище, изисква търсене, проучване и честност пред себе си, за да бъде открита.

Настоящият текст се занимава с текстологията на Стария Завет – науката, която изследва ръкописната традиция на старозаветните книги, сравнява различните текстове и се стреми да установи максимално достоверния текст. В центъра на вниманието са двата основни текста, които стоят в основата на съвременните преводи:

мазоретският текст

и

Септуагинта

(гръцкият превод на Стария Завет).

Мазоретският текст и неговите кодекси

Мазоретският текст представлява еврейският текст на Стария Завет, предаван и стандартизиран от еврейските книжовници – мазоретите – между VI и X век. Той е засвидетелстван в няколко големи кодекса от X–XI век, които са в основата на съвременните научни издания:

- **Ленинградски кодекс** – най-пълният и запазен ръкопис, открит в Одеса през XIX век и подарен на император Александър II. Той съдържа целия Стар завет с изключение на два стиха от Книгата на Исус Навин и служи за база на основните критически издания като *Biblia Hebraica Stuttgartensia* и по-новото *Biblia Hebraica Quinta*.

- **Кодекс от Кайро** – съдържа пророческите книги.
- **Кодекс Алепо** – за съжаление е компрометиран, тъй като петокнижието му е откраднато; днес се пази в Еврейския музей в Йерусалим.
- **Кодекс Сасун** – неотдавна обнародван, принадлежал на богатата еврейска фамилия Сасун, и сега достъпен за обществеността.

Преди откриването на Ленинградския кодекс евреите са разполагали със средновековни ръкописи, които след изобретяването на книгопечатането са послужили за издаването на печатни еврейски Библии. Най-известното от тях е Венецианското издание от 1526 г., което в продължение на почти четири века е стандарт за еврейската Библия.

Мазоретският текст не се състои само от съгласни букви. Към тях са добавени:

- **Гласни знаци** – точки и чертички под и над буквите, указващи произношението.
- **Ударения** – многобройни знаци, които показват не само мястото на ударението, но и синтактичната връзка между думите, като по този начин изпълняват ролята на препинателни знаци и помагат за тълкуването на текста.

Освен това в страничните бележки мазоретите са отбелязвали възможни грешки или варианти, без обаче да променят самия текст – той веднъж фиксиран, не е подлежал на корекции. Тази система отбелязва например, че в историята за Голиат (1 Царе 17) една буква е объркана – вместо „от редиците на филистимците“ се чете „от пещерите на филистимците“, но текстът не е променен, а само е посочена забележка.

Ударенията (кантилация) са от огромно значение за правилното разбиране на еврейския текст. Те показват кои думи са тясно свързани и къде са паузите. Например в Битие 1:1 знакът *атнах* бележи средата на стиха и разделя „в начало създаде Бог“ от

„небето и земята“. Тази пунктуация подкрепя разбирането, че създаването е действие на Бога, а не че „началото“ само по себе си е творение. В Исая 40:3 кантилацията свързва „глас на викащ“ с „в пустинята пригответе пътя“, което дава по-различен смисъл от популярното „глас в пустинята“, възприето чрез гръцкия превод.

След стабилизирането на мазоретския текст през X век, еврейските среди започват да унищожават по-стари ръкописи, които не съответстват на новия стандарт. Това създава впечатлението за съвършен, неизменен текст, който винаги е съществувал в този вид. В действителност обаче до откритията в Комран не са били известни почти никакви предхождащи ръкописи, което прави историята на текста до X век трудно проследима.

Септуагинта – гръцкият превод на Стария Завет

Септуагинта (превод на седемдесетте) е гръцкият превод на еврейския Стар завет, започнат около 285 г. пр. Хр. в Александрия за нуждите на гръцкоговорещите евреи в диаспората. Според легендата преводът е извършен от седемдесет преводачи, чиито трудове напълно съвпадали. В действителност преводът е дело на много автори в продължение на около двеста години, с различно качество и степен на буквалност.

Септуагинта е от огромно значение, защото:

- Тя се основава на еврейски текст, който е с около 1000–1200 години по-ранен от запазените мазоретски кодекси.
- Тя е била основният Стар завет, използван от първите християни и цитиран в Новия завет.
- Тя позволява да се възстановят места, където мазоретският текст може да е повреден.

Въпреки това Септуагинта има своите проблеми:

- Тя не е единен превод – различните книги са преведени от различни хора с различни стилове и компетенции.
- Някои преводи са буквални, други – свободни, трети – неточни.
- Най-ранните цялостни ръкописи на Септуагинта (Ватикански, Синайски, Александрийски кодекс) са от IV–V век, което означава, че и те са отдалечени от

оригиналния превод.

Освен Септуагинта, за текстовата критика на Стария Завет са полезни и други древни преводи: **Таргумите** (арамейски), **Вулгата** (латински, превод на Йероним) и **Пешита** (сирийски).

Текстова критика на Стария Завет: методи и принципи

За разлика от Новия Завет, където всички ръкописи се разглеждат като равнопоставени (демократичен подход), при Стария Завет мазоретският текст заема доминираща позиция. Той служи за основен еталон, а Септуагинта и другите преводи се използват като спомагателни източници, които могат да посочат евентуални грешки или по-добри варианти в отделни места. Този подход се нарича **текстова критика** – тя не критикува Библията като Божие слово, а сравнява ръкописите, за да установи най-достоверния текст.

Откритията в Комран (1947 г. и следващите години) са революционни. В пещерите край Мъртво море са намерени около 240 библейски ръкописа, които включват фрагменти от почти всички старозаветни книги. Тези текстове, датиращи от III век пр. Хр. до I век сл. Хр., показват, че мазоретският текст не е единствената форма на еврейския текст – съществуват и други традиции, които в някои случаи са по-близки до Септуагинта. По този начин Комран потвърждава основната надеждност на мазоретския текст, но същевременно дава информация за неговата история и за характера на вариантите.

Въпреки че има множество разлики между мазоретския текст и Септуагинта, те са най-вече лесно обясними – грешки при преписване, различно членение на съгласните, хармонизации или обяснителни добавки. По-съществени отклонения се срещат в книгата на пророк Еремия, където Септуагинта е значително по-кратка и с различен ред на главите, което предполага различна редакционна традиция.

Цитиране на Стария завет в Новия завет

Новият завет съдържа множество цитати от Стария. Общият брой на споменаванията (включително алюзии и паралелна лексика) е около 9 185. От тях около 484 са чисти цитати. Книгите, които най-често се цитират, са Псалми и Исая. По отношение на използвания текст, цитатите в Новия завет следват предимно Септуагинта, което е разбираемо, тъй като повечето автори на Новия завет пишат на гръцки и използват

гръцкия Стар завет, познат на тяхната аудитория. В някои случаи обаче цитатите се отклоняват и от двата текста, което показва свободно цитиране по памет или съобразяване с контекста.

Процентите на съвпадение с мазоретския текст или Септуагинта варират според изследванията, но в голямата си част цитатите са близки до Септуагинта или до общата традиция. Това не означава, че мазоретският текст е неправилен, а че новозаветните автори са използвали превода, с който тяхната публика е била запозната.

Примери за съществени разлики между мазоретския текст и Септуагинта

Езекиил 28:4 – „сила“ или „богатство“

В мазоретския текст стои: *„С мъдростта и разума си ти си придобил **сила** и си натрупал злато и сребро в съкровищниците си“*

. Септуагинта превежда

динамис

(сила), както и Вулгата (

fortitudo

) и Лутеровата Библия (

Macht

). По-късните преводи като King James Version и вдъхновените от него съвременни преводи обаче превеждат „богатство“ или „имот“, въпреки че основното значение на еврейската дума

хаил

е именно сила (в съвременен иврит – армия, войници). Този пример показва как дори утвърдени преводи понякога се отклоняват от буквалния смисъл в полза на по-свободно тълкуване.

1 Царе 1:24 – жертвените животни

Когато Анна завежда Самуил в храма, мазоретският текст казва, че води три бика, докато Септуагинта споменава един тригодишен бик. Последният вариант е по-логичен, тъй като жертвоприношенията на едно семейство обикновено не изискват три възрастни бика. Най-вероятно става дума за грешка при преписването на съгласните или за неправилно членение.

Еремия 23:33 – „вие сте товарът“

В мазоретския текст пророкът казва: *„Когато те попитат: Какво е наложеното (слово) от*

Господа?“

Септуагинта обаче дава: *„Вие сте*

товарът, и Аз ще ви изоставя“

. Разликата идва от факта, че в оригиналния еврейски текст са писани само съгласни букви, без интервали. Мазоретите са разделили поредицата по един начин, докато по-правилното членение дава друго значение, подкрепено от контекста.

1 Царе 14:41 – Урим и Томиим

Това е единственото място в Стария завет, където вероятно се описва употребата на Урим и Томиим за вземане на решение. Мазоретският текст е кратък и пропуска част от обяснението. Септуагинта съдържа по-пълнен текст, който може да бъде възстановен и на еврейски. Съвременните преводи, като New Revised Standard Version, включват този по-дълъг вариант, като по този начин обогатяват разбирането на старозаветния ритуал.

Заклучение

Текстологията на Стария Завет показва, че мазоретският текст, въпреки късната си датировка, е забележително добре запазен и последователен. Той е резултат от вековна грижа на еврейските книжовници и съвпада в голяма степен с по-ранните ръкописи от Комран. Септуагинта, макар и важна като ранен свидетел, има по-сложна и нееднородна история, което я прави по-малко надеждна като основен текст.

За съвременния преводач и изследовател правилният подход е да приема мазоретския текст за база и да сравнява с него всички останали свидетелства – Септуагинта, Таргумите, Вулгата, Пешита и комранските ръкописи. При наличие на значително различие, текстовият критик използва вътрешни и външни критерии, за да прецени кой вариант е по-ранен, по-логичен или по-добре подкрепен. В повечето случаи мазоретският текст се оказва предпочитаният, но има и редки случаи, в които Септуагинта или Комран запазват по-доброто четене.

Текстовата критика на Стария Завет не подкопава доверието в Писанието, а напротив – показва как Божието слово е било предавано с грижа и точност, въпреки човешките слабости. Тя дава възможност да се доближим максимално до оригиналния текст и да го разбирате по-дълбоко, като същевременно отхвърля мита за съвършен, недосегаем текст, спуснат от небето. В действителност Старият Завет е жив документ, който е бил четен, превеждан, преписван и тълкуван в продължение на хилядолетия, и този процес е част от Божието промислително действие в историята.